

Udflytning fra socialpsykiatriske botilbud

- Hvordan reducerer man social udsathed?

Maj 2010

Udflytning fra socialpsykiatriske botilbud

- Hvordan reducerer man social udsathed?

Knud Ramian, knud.ramian@stab.rm.dk

Birgitte Ahlgreen, birgitte.ahlgreen@stab.rm.dk

Center for Kvalitetsudvikling

Olof Palmes Allé 15

8200 Århus N

Telefon: 87 28 49 11

Publikationsnr. 10-019

Pris: 30 kr. inkl. moms + forsendelse

Tryk: Grafisk Service, Region Midtjylland

© Center for Kvalitetsudvikling, 2010

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	1
Undersøgelserne er en del af Rebus-projektet	1
UDFLYTNING FRA BOTILBUD – ET AKTUELT TEMA	3
Udflytning starter ved indflytning	3
Opmærksomheden på det livslange perspektiv	3
BOTILBUDDENES BIDRAG TIL DEN EFTERFØLGENDE TILVÆRELSE	5
Styrkelse af den personlige mestring	5
Udvikling af den gensidige støtteparathed	5
Etablering af tilværelsesfundamenter	6
BOTILBUDDENES UDFLYTNINGSKOMPETENCE	7
De faglige kriterier for flytteklarhed kan ligge for højt	7
Udflytningsarbejde koster	8
Kontinuitet i overgangen virker	8
ER DET MODTAGENDE SYSTEM STØTTEPARAT?	10
HVILKEN VÆGT KAN MAN TILLÆGGE RESULTATERNE?	12
Hovedresultaterne på tværs af de to undersøgelser	12
Forhold omkring beboernes livserfaringer	12
Forhold omkring opholdet i botilbuddet	12
Forhold omkring udflytningen	13
KONKLUSION	14

Indledning

På baggrund af to undersøgelser (Ahlgreen 2009, Ramian 2009), der har været en del af Socialministeriets Strategiske Velfærdsforskningsprogram, vil denne artikel belyse botilbuddenes bidrag til at reducere yngre beboeres sociale udsathed. Konkret forsøger vi at lære af en række succesfulde udflytninger fra botilbud. Artiklen fokuserer specielt på de såkaldte incitamentsstrukturer, dvs. eksterne forhold der hæmmer eller fremmer de processer, der har indflydelse på en beboers vellykkede flytning fra et botilbud og efterfølgende integration i samfundet. Incitamentsstrukturer findes på mange forskellige niveauer, men denne artikel tager udgangspunkt i projekternes fund omkring de enkeltes udflytninger.

Nogle af de overordnede konklusioner er, at god opfølgning kan være afgørende, når unge med psykisk sygdom flytter fra socialpsykiatriske døgntilbud og ud i et eget hjem. Desuden er mange andre forhold - beboernes livserfaringer, den individualiserede indsats og botilbuddets fokus på flyttemulighederne - væsentlige for en succesrig integration i samfundet efter udflytning.

Undersøgelserne er en del af Rebus-projektet

Casestudierne stammer fra 2 parallelle undersøgelser, der begge blev gennemført i overgangsårene før og efter kommunalreformen med støtte fra Velfærdsministeriet (det daværende Socialministerium). Den ene undersøgelse, her kaldet "Succesundersøgelsen", var et multipelt casestudie af 9 mennesker med en skizofrenidiagnose, der opfyldte succeskriteriet for social integration, dvs. at de boede i en uafhængig bolig 2 år efter deres udflytning fra et botilbud, havde struktur i deres hverdag, var i beskæftigelse og havde en ønsket netværk. Vi ville lære om succeser ved at studere succeser. Casestudierne omfattede hele livsløbet, men var specielt designet til at belyse processer, der knyttede sig til udflytningen og det efterfølgende liv i eget hjem. Denne form for undersøgelser er egnet til at analysere processer, der kan styrke eller svække eksisterende antagelser, eller udvikle nye antagelser, som kan testes i efterfølgende undersøgelser.

De 9 cases er udvalgt af en gruppe på 18, der i 2006 i en landsdækkende survey i botilbuddene opfyldte kriterierne for deltagelse. Vi antager, at gruppen indeholder typiske eksempler på yngre mennesker med skizofreni, der klarer sig gennem længere tid i en uafhængig bolig efter ophold i et botilbud.

Den anden undersøgelse, her kaldet "Opfølgningsprojektet", havde et mere praktisk sigte. Det var såkaldt praksisbaseret forskning, hvor 4 botilbud gennemførte opfølgende caseundersøgelser af beboere, der var flyttet i en uafhængig bolig efter udflytning fra deres eget botilbud. Projektet gjorde det muligt at undersøge, hvad botilbuddene potentielt kunne lære af den type undersøgelser, som sjældent foretages (Jørgensen, 2006).

I projektet har fagfolkene således kontaktet tidligere beboere for at undersøge, dels hvordan det er gået dem, men også, hvordan opfølgende indsatser fra det modtagende system har virket i praksis. Der er desuden blevet spurgt til eftervirkninger af den indsats, som bostedet selv har ydet under beboerens ophold.

Da begge undersøgelser fokuserer på unge, der opfylder nogle succeskriterier vil de først og fremmest kunne kaste lys på en række fremmende forhold. Undersøgelser af andre grupper vil i højere grad kaste lys på barriererne.

Udflytning fra botilbud – et aktuelt tema

Undersøgelserne peger på mulighederne for udflytning. De viser mulighederne for udvikling af 'metoder', der gennem hele botilbudsforløbet fremmer udflytning og skaber gode overgange ved udflytning fra døgntilbud for mennesker med psykisk sygdom.

I "gamle dage" var mange af døgntilbuddene indrettet på vedvarende ophold, men disse tilbud er blevet færre. Udflytning var en voldsom overgang – også for unge mennesker (Knudsen 1998, Knudsen 2000). Tendensen er samtidig, at man betragter de fleste af tilbuddene som en aktiv tidsbegrænset rehabiliterende indsats, der sigter mod et mere selvstændigt liv, også for de svært psykisk syge.

Diskussionen er meget aktuel efter kommunalreformen, hvor adskillelsen mellem de tidligere amtslige tilbud og de kommunale tilbud er under opblødning, og hvor et praksisfelt, der historisk har været selvforsynende med aktiviteter og tilbud, i højere grad skal spille sammen lokalt (Wulf-Andersen & Neidel, 2009). Diskussionen rammer samtidig et spændingsfelt mellem, hvilke ressourcer der lokalt kan stilles til rådighed, hvilke aktører der skal på banen, hvilken kasse der skal betale, - og afvejning af konsekvenser ved ikke at tilbyde individet et værn, der kan understøtte en realistisk hverdag uden for botilbuddets rammer.

Det har været karakteristisk for Succesundersøgelsens eksempler, at de opfølgende tilbud for de mest støttekrævende udflyttede beboere har været amtslige tilbud, der enten er forblevet regionale eller i mere eller mindre helstøbt form er overtaget af hjemstedskommunen. Udfordringen vil i stigende grad være enten at integrere disse tilbud lokalt eller at etablere nye kommunale tilbud, der fortsat kan modsvare også denne gruppes somme tider ret omfattende behov.

De gennemførte casestudier har identificeret nogle væsentlige byggestene i den gode udflytningsproces, og praksisforskerne har desuden skitseret anbefalinger for udflytningsstrategier og metoder, der kunne fortjene afprøvning. Grunden er således lagt til en metodeafprøvning, der yderligere kan bygge bro til dagens praksis.

Udflytning starter ved indflytning

En væsentlig erkendelse i de to projekter er, at udflytningen starter allerede ved beboerens indflytning. Udgangspunktet er mennesker i en situation præget af en høj grad af social udsathed (Ahlgreen, 2009). Udsatheden er resultatet af et samspil mellem en høj grad af længerevarende personlig sårbarhed og en høj grad af ydre belastning. De fleste kom til botilbuddet via et ophold på psykiatrisk hospitalsafdeling. Botilbuddets indsats kan rette sig såvel mod reduktion af den personlige sårbarhed som mod graden af belastning.

Opmærksomheden på det livslange perspektiv

For de 9 succesfulde cases var bostedets indsats en integrerende indsats, og viser, at de individuelle livsmønstre efter opholdet i et botilbud er præget af højere grad af social integration end før indflytning.

Successtudiet identificerede 3 forskellige grupper med forskellige grad af psykosociale integration efter udflytningen.

Beboerne var alle selv motiverede for udflytning, men under forskellige forudsætninger. En gruppe kunne og ville således efter et optræende forløb leve et overvejende selvstændigt liv efter udflytningen, idet bostedet sørgede for at etablere aftaler med det kommunale system om overgangsstøtte.

En midtergruppe var afhængig af psykosocial støtte i hjemmet og støttende udslusning til arbejdsmarkedet over en længere, men potentielt afgrænset periode.

En tredje gruppe fik efter udflytning til egen bolig langvarig psykiatrisk behandling, psykosocial og praktisk støtte i hjemmet samt aktivitetstilbud/beskyttet beskæftigelse. Selvom alle grupper opfyldte succeskriteriet, har de tre grupper vidt forskellige behov, spændende fra en "holden øje" og "følgen til dørs" i en indledende overgangsperiode, og til mere varig etablering af et tæt støttesystem.

Læren af dette er det ret indlysende forhold, at mulighederne for succesfuld udflytning hænger tæt sammen med det modtagende systems muligheder for at tilvejebringe den fornødne støtte.

Læren er også, at målet med et botilbud ikke behøver at være en høj grad af personlig mestring, før en udflytning kan blive succesfuld. Forestillingerne om, hvor 'god' man skal være før man tænker i udflytning, kan således have indflydelse på varigheden af et ophold. Det viste sig endvidere, at graden af social integration efter udflytningen hang snævert sammen med forhold, der lå længe før det kriseforløb, der førte til opholdet på botilbuddet. Det var tankevækkende at den sidste gruppes livsløb havde været præget af udsathed lige siden barndommen.

Læren af dette er, at livslang udsathed i sig selv er et forhold, der uafhængigt af den aktuelle krise skaber en sårbarhed. I disse situationer må man forvente, at etableringen af et velintegreret liv er en mulig, men en mangeårig proces.

Set i lyset af projektets erfaringer vil mennesker med en livslang udsathed - uanset den aktuelle krises omfang kunne profitere af et ophold i botilbud, men det er ikke sikkert at denne gruppes behov passer med forestillingerne om, hvor langt et midlertidigt ophold er. Seks år kan stadig vise sig at være et midlertidigt ophold. For fastlåste regler omkring varigheden af et midlertidigt botilbud fremmer ikke denne gruppes muligheder for succesfuld integration.

Botilbuddenes bidrag til den efterfølgende tilværelse

Kvaliteten af botilbuddets indsats i et botilbud spiller en rolle for livet efter botilbuddet. Indflytning på et bosted sker som nævnt oftest efter en forudgående krisesituation, og den første effekt er af stabiliserende art, idet bostedet i sig selv er rammen om et stabilt liv med klar struktur, social kontakt og sikring af basale fornødenheder etc. For nogen vil botilbuddets stabiliserende effekt være den afgørende og nødvendige effekt også på lang sigt, men her har vi altså studeret de, der flyttede.

Styrkelse af den personlige mestring

Efter den første stabiliseringsperiode kan der starte en personlig udviklingsproces, der handler om udvikling af den praktiske, sociale og psykiske funktionsevne, hvor endemålet er beboerens integration i samfundet.

Undersøgelserne bekræfter de almindelige antagelser om, at udviklingen af praktiske, sociale og psykiske funktionsevner har stor betydning, men behovene viser sig at være meget individuelle. Der er ingen udviklingsteori, der passer til alle. Udviklingen af gode individuelle planer spiller derfor en positiv rolle i alle cases og sikrer den fornødne individualitet i indsatsen. Den individualiserede indsats finder vi på tværs af botilbuddene, mens der er stor variation i deres teoretiske og ideologiske orientering. Individualiseringen synes altså at spille en større rolle.

Beboernes egne og vedvarende håb om at kunne flytte og deres bestræbelser på at udvikle personlige mestringsstrategier har været betydningsfulde elementer i deres udnyttelse af botilbuddet. De er forudsætningen for, at handleplaner bliver virksomme.

Studiet af forløbene i botilbuddene peger imidlertid også på, at andre former for udviklingsprocesser skal med for at kunne forklare den succesfulde udflytning – også når udviklingen af de psykiske og sociale funktioner ikke går så stærkt.

Udvikling af den gensidige støtteparathed

Som tidligere nævnt peger resultaterne på, at det hverken er en nødvendig eller tilstrækkelig målsætning for ophold i et botilbud, at man skal kunne klare sig selv på alle områder. Det handler ikke kun om, hvordan beboeren udvikler sig i botilbuddet, men også om, hvordan botilbuddet udvikler sig omkring beboeren. Det bliver nærliggende at anlægge et relationelt perspektiv på udviklingen. Ved fortolkning af successtudiets resultater giver det mening at tale om udvikling af det, vi kalder 'den gensidige støtteparathed', som en effekt, der bidrager til efterfølgende integration.

Gensidig støtteparathed betyder to ting: 1) beboeren ønsker og kan modtage støtte og hjælp til øget personlig og social mestring, og 2) bostedet skal kunne udvikle en støttende indsats, der matcher beboerens støtteparathed. Når dette match er fundet, er det denne gensidige støtteparathed, som det modtagende system skal kunne overtage omkring udflytningen. Hvis det lykkes at overtage den, skabes en kontinuitet i indsatsen, der fungerer som en beskyttende faktor i forbindelse med udflytningens øvrige belastninger. Videreførelse af den etablerede støtteparathed kan sikre den efterfølgende integration og fortsatte udvikling. Sker dette ikke, er mange gode anstrengelser spildt.

Disse resultater betyder, at en flytteparathed hos beboeren ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at beboeren er klar til at leve et selvstændigt liv. Når det modtagende system kan matche den gensidige støtteparathed, er en succesfuld udflytning mulig. Det er den gensidige støtteparathed, man kan flytte ud med. Hvis man derimod har en målsætning om, at man skal kunne "klare sig selv" vil det udgøre en unødigt forhindring for udflytning både i beboerens og fagfolkenes optik.

Etablering af tilværelsesfundamenter

Udviklingen af den gensidige støtteparathed er et eksempel på, hvad vi mener med udvikling af 'tilværelsesfundamenter'. Et tilværelsesfundament er noget, som beboeren uanset sine personlige og sociale færdigheder har med sig til livet efter botilbuddet. Det er etableret under opholdet i botilbuddet og kan fortsætte efter udflytningen. Man kunne måske også tale om trædesten. Vi kender trædesten fra mosefundene, Den store sten lagt ud i mosen, og som kunne sikre en passage gennem området. Effekten af et fundament er, at fundamentet skaber en kontinuitet og ikke udgør en belastning under og efter flytningen. Den gensidige støtteparathed kan siges at være sådan et fundament.

Vi fandt også andre fundamenter hos de 9 udflyttede. Et vigtigt fundament var den personlige økonomi. De fleste af de succesfulde udflytninger var karakteriseret ved, at det økonomiske fundament - typisk førtidspension - var blevet tilvejebragt under opholdet. Det var således ikke en belastningsfaktor omkring og efter udflytningen. Tilsvarende var de fleste i en form for beskæftigelse eller uddannelse uden for botilbuddet. Det var aktiviteter, der kunne fortsætte efter udflytningen - strukturen i hverdagen havde kontinuitet, og det var således heller ikke en belastning omkring og lige efter udflytningen. Vi har også fundet eksempler på netværksdannelser både i Succesundersøgelsen og i Opfølgningsundersøgelsen. Kontakter der blev etableret under opholdet og som fortsatte efter udflytningen. Det viste sig betydningsfuldt, at etablerede venskaber kunne fortsætte også efter opholdet og udgøre et fundament i det nye liv.

Læren er at jo flere tilværelsesfundamenter, der er etableret før en udflytning, jo større kontinuitet og jo mindre belastning vil der være omkring selve flytningen. Drevet til sin yderlighed vil flytningen kun være et skift af den fysiske bolig og dens omgivelser, mens resten af tilværelsen er uforandret.

Skal man opnå det fulde udbytte af tilværelsesfundamenterne kræver det, at man i botilbuddene tilstræber at skaffe ekstern beskæftigelse, og at udflytning skal kunne ske til lokalområdet. Det betyder altså noget, hvor botilbuddet ligger geografisk.

Botilbuddenes udflytningskompetence

Der er flere fund i undersøgelserne, som peger på betydningen af botilbuddenes udflytningskompetence.

Der er en række forskellige forhold, der bestemmer botilbuddenes udflytningskompetence.

- Fokus på udflytning
- Parathed til at respektere beboernes ønske om flytning – også de uplanlagte
- Mulighed for at afsætte ressourcer til at skabe kontinuitet i overgangen
- Metode i udflytningsarbejdet
- Muligheder for at følge op

Opmærksomheden i et botilbud er naturligt nok fokuseret på indholdet af det tilbud, der løbende gives. Hvis botilbuddet opfatter sig selv som et varigt tilbud, betyder det også en tilsvarende lavere opmærksomhed på udflytningsmuligheder både hos fagfolk og beboere. Opfølgingsprojektet viste, at når botilbuddene i deres efterundersøgelser fulgte op på deres udflytninger, førte det til øget fokus på udflytningsmulighederne i botilbuddene, og der viste sig betydelige muligheder for at styrke dette fokus. Det gav også inspiration til at udvikle såvel botilbuddene generelt som at udvikle deres metodebevidsthed omkring udflytningsarbejde.

Resultatet af disse efterundersøgelser har i nogle tilfælde været glæde over, at indsatsen under opholdet "har virket". Beboerne har efter en udflytning tydeligt kunne pege på forhold, som har haft positiv betydning efter udflytningen, men som de ikke kunne se betydningen af under opholdet. Den form for erfaringsopsamling har selvsagt stor betydning for fagfolkene.

Der har også været tilfælde, hvor opfølgende indsatser har slået fejl eller ikke har fungeret. I nogle tilfælde kunne dette være afværget med små ændringer, hvis man blot havde vidst det. Dette har sammen med erkendelser af, at "flytteprocessen starter ved indflytning", skærpet opmærksomheden på behovet for metodeudvikling omkring den samlede proces, fra indflytning og til en sikret opfølgning en rum tid efter udflytningen.

De faglige kriterier for flytteklarhed kan ligge for højt

Begge undersøgelser viser, at respekt for beboernes valg bidrager positivt både til beslutningen om at flytte og resultatet af udflytningen. Resultaterne peger også på, at fagfolkenes vurderinger af, hvornår man er klar til udflytning, kan ligge for højt.

I næsten alle tilfælde er ønsket om udflytning kommet fra de udflyttede beboere. Og ønskerne kunne komme uventet. Ønskerne blev respekteret, men var ofte på tværs af fagfolkenes indstillinger. Det betyder også, at det hører med til botilbuddets flyttekompetence at kunne agere kompetent, hurtigt og på tværs af evt. aftalte planer. Vi har ikke eksempler i successtudiet på udflytninger, der var fremskyndet af botilbuddet. Det har vi i Opfølgingsprojektet. Det blev en udflytning som i ringe grad tog hensyn til beboernes ønsker og den var ikke optimal.

Udflytningsarbejde koster

Succesundersøgelsens cases viste, at botilbuddene faktisk brugte mange ressourcer på både udflytning og opfølgning. Det viste sig også, at botilbuddenes indsats havde en væsentlig positiv indflydelse på, om udflytningen lykkedes. Man kunne forestille sig, at det var det modtagende system, som startede i botilbuddet og tog sig af flytningen, men det har vi ikke eksempler på.

Der ligger imidlertid økonomiske incitamentsstrukturer i mange botilbud, som på indlysende vis kan spænde ben for opmærksomheden på udflytningerne.

Når en beboer flytter og plads bliver ledig i et botilbud, betyder det bortfald af indtægter for botilbuddet. En ledig plads skal besættes hurtigst muligt, og opmærksomhed og ressourcer retter sig hurtigt indad mod modtagelsen og indsatsen i forhold til nye beboere. Personaleressourcer, der er til stede i botilbuddet, er fleksibel arbejdskraft, der let kan stilles til rådighed for andre beboere eller på anden måde deltage i driften. Arbejdet med den gode udflytning kræver personale, der er borte fra botilbuddet, og som derfor ikke kan deltage i den løbende drift. Den eksisterende takststruktur inviterer ikke til, at der kan afsættes særlige ressourcer i udflytningsperioderne.

Udflytningsarbejde og opfølgning er en vigtig selvstændig ydelse, og muligheden for delvis udflytning vil styrke udflytningsfokus og gøre det mere økonomisk tillokkende for botilbud at arbejde med udflytning.

Kontinuitet i overgangen virker

Der synes at være uenighed om og usikker faglighed i forhold til, hvor aktiv og varig en rolle bostedet selv skal have omkring de opfølgende ydelser. I debatten omkring netværksprojektet blev det hævdet, at botilbuddene kommer til at fastholde den tidligere beboer i et uhensigtsmæssigt afhængighedsforhold. Derfor bør flytningen være en proces, hvor beboeren hurtigt afleveres til det modtagende system og kontakten til botilbuddet begrænses.

Denne holdning kan ikke finde støtte i projekterne. Såvel i successtudiet som i Opfølgningsprojektet har det vist sig, at botilbuddets indsats og efterfølgende interesse havde positiv betydning.

Det var betydningsfuldt, at bostedet påtog sig rollen som primær aktør i koordinationen af udflytningsprocessen og om nødvendigt "flyttede med ud" i form af overgangsstøtte i beboerens nye hjem. Beboeren har i disse tilfælde haft følelsen af, at der i et vist omfang blev etableret en pakkeløsning for dem, hvor alternativet kunne have været usammenhængende tiltag, opdelt på forskellige systemer. De to nedenstående eksempler illustrerer, hvordan overgange kan etableres:

En 23-årig mand havde under sit ophold på et bosted modtaget intensiv psykosocial træning med henblik på senere udflytning. Da tidspunktet for udflytning nærmede sig blev det vurderet, at den unge mand kunne klare sig i egen bolig, hvis han i en periode havde kontakt med en kommunal bostøtte/kontaktperson. Aftalen med den kommunale bostøtte var på plads, men den udpegede bostøtte blev sygemeldt kort efter beboerens udflytning.

En anden bostøtte blev sat ind, men kontakten viste sig at være ustabil og præget af "dårlig kemi". Til sidst blev det besluttet, at kommunen – undtagelsesvis - aflønnede en medarbejder ved botilbuddet for at varetage en opsøgende kontakt med den 23-årige i yderligere et år.

En 28-årig mand flyttede efter gensidig overenskomst fra et døgntilbud og ud i egen lejlighed. Den tidligere beboer havde fortsat brug for intensiv støtte fra flere forskellige systemer såsom distriktpsychiatri, bostøtte og beskyttet værksted. Beboeren havde imidlertid meget svært ved nye individuelle kontakter, og det blev aftalt, at bostedets kontaktperson fortsat skulle være hans kontaktperson i eget hjem. I tilknytning til kommunalreformen blev bostedet overtaget af kommunen, og det blev derfor besluttet i en overgangsperiode at danne et team, bestående af distriktpsychiatri, beskyttet værksted og kommunal bostøtte, idet den tidligere kontaktperson fra bostedet i en overgangsperiode fungerede som teamets tovholder.

I Opfølgingsnetværket bidrog interessen fra botilbuddet til at fastholde den udvikling, som de tidligere beboere havde opnået under opholdet fx omkring misbrug. Projekternes erfaringer understøtter, at botilbuddets opfølgning kan have positiv betydning og understøtte effekten af botilbuddets indsats. Men der er behov for at få skabt en tydeligere faglighed og en mere systematisk viden om hvornår, hvor længe og hvordan opfølgning fra botilbuddet kan kvalitetssikre udflytningen.

Er det modtagende system støtteparat?

Successtudiet viser, at vejledninger omkring flytteprocessen ikke gør arbejdet alene. De udgør kun rammen omkring en samarbejdsproces mellem flere parter, nemlig bostedet, beboeren selv og den modtagende kommune. Casene illustrerer således, hvordan selve udflytningsprocessen kan præges af beboerens funktionsniveau ved udflytning, af samarbejdet i overgangene og af det opfølgende systems parathed og ressourcer. Specielt kan det tage tid at tilvejebringe det modtagendes systems støtteparathed og matche den med beboerens ditto.

Den første af ovenstående cases var et eksempel på, at en aftalt kommunal bostøtte ikke blev etableret i praksis. Der var her tale om en helt individuel aftale, og mange bosteders udflytningspolitik bygger på individuelle løsninger, dvs. at man i hvert enkelt tilfælde søger at sammensætte og tilrettelægge en udflytning for beboeren, men ikke har en generel politik eller faste samarbejdsaftaler mellem systemerne. Denne politik kan have mange fordele, blandt andet bliver det muligt at skræddersy den rigtige udflytning for den konkrete person, men det kan også være en sårbar løsning.

Overgange kan for eksempel være vanskelige ved den spontane udflytning. Hvis der ikke er aftaler om varigt ophold, vil beboeren formentlig have gennemgået et træningsforløb med henblik på senere udflytning, men det er slet ikke usædvanligt, at en beboer lige pludselig selv beslutter, at nu skal det være. Vedkommende har måske fået en lejlighed på hånden, eller der kan være andre bevæggrunde. Ikke desto mindre er det ikke sikkert, at beboeren dermed er klar til at stå på egne ben fra dag et.

Et bosted oplevede denne situation med en ung beboer, der efter 3 års ophold fik tilbudt en god lejlighed i byen, som en anden tidligere beboer netop var fraflyttet. Efter kontaktpersonens mening var beboeren ikke klar til udflytning, og man havde tilrettelagt et udflytningsprogram, som forudsatte en udflytning allermindst et halvt år senere. Ikke desto mindre havde bostedet faste samarbejdsaftaler med såvel det kommunale sagsbehandlersystem, psykiatrien og det lokale jobcenter, som man jævnligt havde netværksmøder med. Dette netværk blev aktiveret, og det lykkedes på kort tid at skabe et støttende system omkring beboeren, hvis udflytning da også blev vellykket.

Knap så godt gik det en 30-årig kvinde med skizofreni, som efter 6 år på et daværende psykiatrisk plejecenter ønskede at flytte ud i egen bolig. Da de fleste andre beboere var ældre, som forventede at ende deres dage på centret, havde man ikke gjort sig mange tanker om udflytningsprocesser, men i dette tilfælde fandt man det forståeligt og rimeligt, at den unge kvinde gerne ville have et liv uden for institutionen. Der blev iværksat en aftale med den kommunale hjemmepleje om ugentlige besøg, ligesom kvinden kunne opretholde sit beskæftigelsesforløb på det lokale revalideringscenter, men det viste sig at gå helt galt. Kvinden magtede slet ikke at bo alene, og efter nogle måneder blev det nødvendigt at genvisitere hende til botilbuddet.

Efter nogen tid besluttede man imidlertid at gøre et nyt forsøg, idet der i en overgangsperiode blev iværksat intensivt optrænende støtte i hjemmet med hyppige besøg af en medarbejder fra botilbuddet, ligesom det blev aftalt, at kvinden selv mødte op på centret for at få sin medicin. Støtten blev langsomt trappet ned, og denne gang gik det

godt. Kvinden lever i dag et godt liv sammen med sin ægtefælle, som hun i mellemtiden har etableret sig sammen med.

Hvilken vægt kan man tillægge resultaterne?

Vi har sammenfattet erfaringer fra mennesker, der er flyttet fra botilbud og har derfor kun delvis kunnet identificere problemstillinger, der er typiske for mennesker, der ikke er flyttet. Det må andre undersøgelser forholde sig til. Vi har valgt at studere fænomener, hvor den effekt, som vi ønsker at studere, succesfuld udflytning, forekommer.

Casestudier som disse kan bruges til at udvikle, styrke og svække hypoteser og argumenter, der har rod i de studerede forløb. I Succesundersøgelsen har vi gennem udvælgelsen sikret os, at der ville være tale om typiske forløb, og Opfølgningsprojektet har kunnet bruges til at understøtte eller svække argumenterne fra Succesundersøgelsen.

Når vi i det følgende sammenfatter hovedresultaterne, skal de ikke forstås som beviste påstande, men forstås som udsagn, der finder støtte i de undersøgte forløb. Det ville kræve mere omfattende undersøgelser, hvis vi skulle foretage en yderligere generalisering og bevisførelse.

Hovedresultaterne på tværs af de to undersøgelser

- Undersøgelserne peger på, at der er mulighederne for en succesfuld flytning til egen bolig selv efter 6 års ophold i et botilbud. Mulighederne for en succesfuld udflytning findes også, selvom den personlige sårbarhed fortsat er høj.

Forhold omkring beboernes livserfaringer

- Læren af dette er, at livslang udsathed i sig selv er et forhold, der uafhængigt af den aktuelle krise skaber en særlig sårbarhed som betyder, at etableringen af et velintegreret liv er en mulig, men en mangeårig proces. Unge mennesker med en livslang belastningshistorie har behov for relativt lang tid for at komme sig. Den fornødne tålmodighed er vigtig. Den er ikke altid i overensstemmelse med forestillingerne om, hvor langt et midlertidigt ophold er. Indsigt i og forståelse for det livslange perspektiv kan have en selvstændig betydning for recovery-processen.

Forhold omkring opholdet i botilbuddet

- Undersøgelserne peger på en række forhold i botilbuddet, der har indflydelse på flytningens forløb og resultat. Der er mange 'metoder', der gennem hele botilbudsforløbet fremmer udflytning.
- Aktive individuelle handleplaner bidrager til at udvikle den praktiske, sociale og psykiske funktion og dermed til at styrke den personlige mestring, men beboernes eget håb om udvikling og udflytning og deres personlige forsøg på mestring er afgørende for, at planerne lever og lykkes. Den individualiserede indsats synes at spille en større rolle end botilbuddenes forskellige teoretiske og ideologiske orientering.
- Succesfuld udflytning kan finde sted med forskellige grader af social integration. Læren er, at målet med et botilbud ikke behøver at være en høj grad af personlig mestring, før en udflytning kan blive succesfuld. Flere af de succesfulde flytninger sker før personalet mener, at beboerne er parate. Hvis man derimod har en målsætning om, at man skal kunne "klare sig selv" vil det udgøre en unødigt forhindring for udflytning. Botilbuddets

forestillingerne om, hvor 'god', man skal være før man tænker i udflytning, kan således have en positiv eller negativ indflydelse på varigheden af et ophold. Mulighederne for succesfuld udflytning hænger tæt sammen med følgende forhold:

Udvikling af en gensidig støtteparathed. Når det modtagende system kan matche den gensidige støtteparathed, der er udviklet i botilbud, er en succesfuld udflytning mulig. Det er den gensidige støtteparathed, man kan flytte ud med.

Tilvejebringelse af tilværelsesfundamenter (fx sikker økonomi, beskæftigelse eller uddannelse, evt. et styrket netværk), der kan tages med efter udflytningen. Jo flere tilværelsesfundamenter, der er etableret før en udflytning, jo større kontinuitet og jo mindre belastning vil der være omkring flytningen. Drevet til sin yderlighed vil flytningen kun være et skift af den fysiske bolig og dens omgivelser, men resten af tilværelsen er uforandret.

Forhold omkring udflytningen

- Botilbuddets flyttekompetencer dvs. botilbuddets respekt for beboerens flytteønsker, faglighed omkring selve flytteprocessen og dets vilje/mulighed for at yde støtte i flytteperioden og tiden derefter. Botilbuddenes indsats havde en væsentlig og positiv indflydelse på, om udflytningen lykkedes. Udflytningsarbejde og opfølgning er en vigtig selvstændig ydelse og en del af indflytningsaftalen, hvilket ville fastholde flyttefokus og gøre det langt mere økonomisk tillokkende for botilbud at arbejde med udflytning.
- En vigtig forudsætning for vellykket udflytning er det modtagendes systems muligheder for at tilvejebringe den fornødne støtte. Det kan tage tid at matche den med beboerens behov. Botilbuddene spiller en vigtig rolle i denne proces.
- Projekternes erfaringer understøtter, at botilbuddets længevarende opfølgning kan have positiv betydning og understøtte effekten af botilbuddets indsats.

Konklusion

Selv efter mange års ophold i et botilbud er succesfuld flytning fra et botilbud mulig. Det sker både ved styrkelse af den personlige mestring og ved reduktion af en række belastninger. De to undersøgelser har peget på mange forhold, som har haft indflydelse på de undersøgte flytninger. Resultaterne har styrket en række meningsfulde antagelser om udflytning, men kan ikke stå alene. Der synes at være mange områder, hvor det giver mening at få mere sikker viden og styrke fagligheden omkring udflytning. Begreber som støtteparathed, udflytningskompetence, tilværelsesfundamenter kræver yderligere udvikling og undersøgelser. Botilbud har mange muligheder for at lære af hinanden, og fortsat udviklingsarbejde fx omkring netværksudvikling, overgangsstøtte og opfølgning vil kunne bidrage til at fastholde det fokus på udflytninger, der er en vigtig forudsætning for, at de finder sted.

Henvisninger

Ahlgreen, B., Ramian, K. (2009): Hvad gør den gode udflytning, Casestudier af unges udflytning fra socialpsykiatriske tilbud. Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland. I forskningsprojektet "Rebus - når enden er god" blev 9 succesrige forløb studeret, dels i forhold til unges indflytning, ophold og udflytning fra amtslige §92 og 93 botilbud, og dels i forhold til deres hverdag 2 år efter og senere. Alle disse unge havde skizofreni-diagnoser.

Jørgensen, L.L. (2006): Dragskilde - set i bakspejlet. Viborg, Social- og Psykiatriforvaltningen, Viborg Amt.

Knudsen, B.H. (1998): Udslusningspladser ved Højvang Kollegiet - Midtvejsevaluering. Højvang Kollegiet, Århus. Evaluering af et forsøg med at yde støtte til unge efter udflytning fra et botilbud.

Knudsen, B.H. (2000): Udslusningspladser ved Højvang Kollegiet - Afsluttende evalueringsrapport. Højvang Kollegiet, Århus.

Ramian, K. (2009): Om anvendelsen af efterundersøgelser i praksis. En opsamling af erfaringer fra REBUS - Implementeringsprojektet. Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland. I praksisforskningsprojektet "Rebus-implementering" undersøgte praktikere fra 4 forskellige daværende amtslige §92 botilbud for sindslidende egne beboeres udflytninger.

Vase, Helle og Jens Hjort Andersen (2006): Udflytning fra §92 botilbud, en undersøgelse af erfaringer med muligheder og barrierer for at beboere kan flytte ud. Videnscenter for Socialpsykiatri, København.

Wulf-Andersen, Trine og Agnete Neidel (red), (2009): Botilbud – udfordringer i rehabiliteringsarbejdet i socialpsykiatrien. Roskilde Universitet.

